

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ХОДАКОВСЬКА Наталія Григорівна

УДК 811. 112. 2'38

**СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ
СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНИХ ПОХІДНИХ ІМЕННИКІВ
СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі німецької філології Київського національного лінгвістичного університету, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник

доктор філологічних наук, професор

Іщенко Ніна Григорівна,

Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра німецької філології, завідувач кафедри

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор

Сахарчук Людмила Іллівна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра германської філології, професор

кандидат філологічних наук, доцент

Маєвська Ліна Дмитрівна,

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра німецької та французької мов, доцент

Захист відбудеться “28” березня 2008 р. о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету (03680, МСП, Київ-5, вул.Червоноармійська, 73)

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (вул. Червоноармійська, 73).

Автореферат розісланий “22” лютого 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
професор

О.М.Кагановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Звернення до теоретичних напрацювань функціональної стилістики відкриває нові можливості для встановлення безпосередніх зв'язків її з фонетикою, лексикологією, з синтаксисом. Тому в сучасній стилістиці поряд з лексичною, морфологічною і синтаксичною стилістикою виділяють ще й *словотвірну* (Р.Г.Гатауллін, В.О.Горпинич).

Наявність у словотвірній системі німецької мови спеціальних утворень з оцінним, емоційно-експресивним забарвленням, закріпленість афіксів і словотвірних структур за певними функціональними стилями свідчать про словотвірну стилістику, її природу, закономірності, мовно-стилістичні ресурси, що пов'язані як із словотвірною, так і стилістичною системами. До проблем словотвірної стилістики належать дослідження стилістичних, емоційно-експресивних характеристик, створених за допомогою словотворчих засобів та виявлення їх виразності при вживанні у різних функціональних стилях. В стилістичних цілях використовуються всі способи словотворення. Особливу активність виявляє афіксальний, тому що оцінно-експресивні афікси надають похідним іменникам різні види стилістичної маркованості, зумовленої стилістичною потенцією окремих словотворчих афіксів та їх стилістико-функціональним навантаженням.

У мовознавчих студіях неодноразово відзначалась залежність стилістичної маркованості від способу утворення мовних одиниць, від їх словотворчих конститuentів. Стилiстична маркованість похідних одиниць може виникати від основ стилістично нейтральних або стилістично маркованих слів, за допомогою стилістично маркованих або стилістично нейтральних словотворчих засобів. Проблема зв'язку стилістичної маркованості похідного слова зі словотворчим процесом визначила підходи до проблеми її виникнення: *семантико-стилістичний*, за яким стилістична маркованість утворюється під час словотвірного акту, при приєднанні стилістично маркованих/стилістично нейтральних афіксів до стилістично маркованих/стилістично нейтральних твірних основ (Г.І.Артемчук, М.П.Брандес, В.М.Виноградова, В.І.Говердовський, Н.Г.Іщенко, С.І.Нешко, Л.І.Сахарчук), при порушенні валентності словотворчих афіксів з твірними основами (К.С.Серажим, М.Д.Степанова, В. Sandig, M. Schlaefer); *формально-структурний*, теоретичним підґрунтям якого є закладена у словотвірній моделі поряд з семантикою стилістична маркованість (В.І.Говердовський, E. Riesel); *функціонально-стильовий*, де стилістична маркованість заданого змістом нейтрального похідного слова зумовлюється його функціонуванням в певних функціональних стилях (В.М.Виноградова, І.Б.Голуб, М.М.Кожина, Л.Д.Маєвська).

Виходячи з цих підходів, на створення стилістичної маркованості похідних іменників існує в сучасному мовознавстві декілька точок зору: 1) стилістична маркованість притаманна саме способу словотворення (О.В.Душкін, W.Fleischer, M.Lohde); 2) стилістичну маркованість надають похідним іменникам афікси (Г.І.Артемчук, І.Б.Голуб, Н.Г.Іщенко, М.М.Кожина); 3) стилістична маркованість характерна для всієї словотвірної моделі в цілому (М.Д.Степанова, E. Riesel). Перша точка зору сформульована в мовознавстві і є найбільш розповсюдженою. Друга і третя точки зору на причину виникнення стилістичної маркованості в похідному слові недостатньо розроблені і існують як гіпотези, але не як доведені положення.

Недостатня розробленість проблеми зв'язку стилістичної маркованості похідного слова зі словотворчим процесом, встановлення словотвірної та семантичної специфіки стилістичної маркованості викликає низку питань, які визначають зміст цієї дисертації.

Актуальність роботи визначена загальною спрямованістю лінгвістичних студій на виявлення сутності словотвірної стилістики як форми реалізації взаємозв'язку функціональної стилістики зі словотвором, на встановлення залежності стилістичної маркованості від словотворчих процесів в сучасній німецькій мові. Відсутність інтегрального підходу до

стилістичної маркованості похідних іменників у контексті словотвірної стилістики зумовлює необхідність вивчення словотвірних, семантичних, стилістичних та прагматичних особливостей стилістично маркованих похідних одиниць і закономірностей їх функціонування.

Зв'язок роботи з науковими темами. Роботу виконано в межах наукової теми “Взаємодія мовних одиниць різних рівнів у системі мови і мовлення: семантико-когнітивний та функціонально-прагматичний аспекти”, що розробляється на кафедрі німецької філології (тема кафедри затверджена вченою радою Київського національного лінгвістичного університету, протокол № 2 від 30 вересня 2004 року). Проблематика дисертації вписується у коло питань, досліджуваних у межах держбюджетної наукової теми Міністерства освіти і науки України № 0103V003178 “Когнітивний й комунікативний аспекти дослідження мовних одиниць: мова, текст, дискурс” (тема затверджена вченою радою КНЛУ, протокол № 6 від 31 січня 2005 року).

Мета дослідження полягає у встановленні специфіки стилістичної маркованості похідних іменників сучасної німецької мови, виявленні її природи та специфіки, у визначенні семантичного та прагматичного потенціалів стилістично маркованих похідних одиниць.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність словотвірної стилістики, її стилістичну, семантичну та словотвірну природу;
- установити основні види стилістичної маркованості похідних іменників та їх співвідношення між собою;
- виокремити словотворчі засоби сучасної німецької мови, які слугують для створення стилістичної маркованості похідних іменників;
- виявити причини та умови, що впливають на появу стилістичної, функціональної та функціонально-стильової маркованості похідних іменників сучасної німецької мови;
- окреслити прагматичну значущість похідних іменників сучасної німецької мови;
- висвітлити особливості функціонування стилістично маркованих похідних іменників у мові і мовленні.

Об'єктом дослідження є похідні іменники сучасної німецької мови зі стилістично маркованими та стилістично нейтральними словотворчими формантами.

Предметом вивчення є встановлення стилістичної маркованості, семантичної та прагматичної значущості стилістично маркованих похідних іменників, основних видів забарвлень, розглянутих крізь призму словотвірних, семантичних та стилістичних чинників.

Матеріалом дослідження слугували 1400 стилістично маркованих афіксальних і напівафіксальних іменників, відібраних шляхом суцільної вибірки з творів німецьких письменників ХХ століття (Е.М.Ремарк, Г.Ноак, К.Вольф, Е.Штрітматтер, Т.Манн, Г.Харкенталь та ін.) – обсягом 8 036 сторінок.

У дисертації було застосовано такі **методи**: *компонентний аналіз* для визначення мінімальних значущих одиниць в семантичній структурі похідного слова, виділення їх спільних та відмінних компонентів; *аналіз за безпосередніми складниками* для встановлення мотивованості слова та граматичних особливостей, які впливають на значення словотворчих формантів; *словотвірний аналіз* для виявлення відношень словотвірної похідності та словотвірної семантики в результаті похідності; *трансформаційний метод* для підтвердження мотивації і семантики похідних іменників німецької мови за допомогою синтаксичних конструкцій, у які ці похідні іменники трансформуються; *стилістичний аналіз* для висвітлення стилістичної маркованості похідного слова, його експресивних, емоційних, оцінних та емоційно-оцінних забарвлень за допомогою словотворчих засобів; *прагматичний аналіз* використано для розкриття прагматичного компонента в семантичній структурі похідного слова, що сприяє його прагматичній значущості, прагматичній варіативності та прагматичній маркованості.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній *уперше* розкривається семантико-словотвірна природа стилістичної маркованості похідних іменників сучасної німецької мови, яка залежить від системних стилістично маркованих і стилістично нейтральних словотворчих засобів, останні надають похідним іменникам стилістичну маркованість при їх функціонуванні у певних ситуаціях. Встановлено види забарвлень як складників стилістичної маркованості: експресивний, емоційний, оцінний та емоційно-оцінний, їх специфічні властивості та взаємовідношення у певних сферах спілкування. Виявлено взаємозв'язок і взаємодію стилістичної маркованості похідних іменників з функціональною та функціонально-стильовою маркованістю. *Новим* у роботі є дослідження прагматичної варіативності та прагматичної маркованості похідних іменників, які зумовлені, з одного боку, специфікою лексичного значення похідних іменників, з іншого, – сукупністю прагматичних параметрів.

Теоретичне значення дисертаційної роботи визначається тим, що результати дослідження є внеском у розвиток функціональної та словотвірної стилістики, словотвірної семантики, прагмастилістики (B.Sandig, B.Sowinski) сучасної німецької мови. Синтез словотвірних, семантичних і стилістичних чинників зумовлює стилістичну маркованість, прагматичну маркованість та прагматичну варіативність похідних іменників, що уможлиблює їх прагматичний потенціал у сучасній німецькій мові. Теоретичні положення дисертаційного дослідження можуть слугувати базисом для вивчення словотворчих засобів лексичних одиниць інших частин мови, різних способів словотворення.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання його основних положень і висновків у навчальному процесі в курсах лексикології (“Слово в лексико-семантичній системі”, “Лексикографія як базис і результат лексикологічного дослідження”, “Словотвір”) і стилістики (“Словотвір з точки зору стилістики”, “Словниковий склад сучасної німецької мови з точки зору стилістики”), у спецкурсах зі словотвірної та стилістичної семантики, з прагмастилістики, при написанні курсових і дипломних робіт з питань німецької філології, а також при укладанні словників стилістично та функціонально маркованих похідних лексичних одиниць.

Апробація результатів дослідження здійснена на трьох *міжнародних* конференціях “Мови і культури у сучасному світі” (Київ, 2003), “Германістика в Україні: сьогодні і перспективи” (Київ, 2003), “Мова, освіта, культура у контексті Болонського процесу” (Київ, 2004) та на п'яти *міжвузівських* конференціях: “Мова-освіта-культура: наукові парадигми і сучасний світ” (Київ, 1999, 2000, 2001), “Актуальні проблеми вивчення мов і культур” (Київ, 2002); “Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві” (Київ, 2007).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в п'яти наукових статтях автора, опублікованих у фахових виданнях ВАК України (1,77 др. арк.) і тезах виступу на науковій конференції (0,19 др. арк.). Загальний обсяг публікацій – 1,96 др. арк.

Загальний обсяг дисертації. Обсяг тексту дисертації становить 207 сторінок (у тому числі 6 рисунків), загальний обсяг праці разом із бібліографією й додатками – 284 сторінки. Список використаної літератури включає 272 позиції, із них іноземними мовами – 37 позицій.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, сформульовано мету й завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито його новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, викладено основні положення, що виносяться на захист.

У **першому розділі** сформульовано основні принципи словотвірної стилістики в мовознавстві, зокрема в германістиці, погляди лінгвістів на проблеми словотвірної стилістики; з'ясовано основні поняття словотвірної стилістики: “стилістичне значення”, “стилістична маркованість”, охарактеризовано семантичну структуру словотворчих засобів, твірних основ і похідного слова.

У другому розділі встановлена стилістична, функціональна та функціонально-стильова маркованість похідних іменників сучасної німецької мови. Висвітлено експресивне, емоційне, оцінне та емоційно-оцінне забарвлення як складові стилістичної маркованості похідних іменників, проаналізовано специфіку їх лексичного значення.

У третьому розділі досліджено прагматичний аспект стилістично маркованих похідних іменників німецької мови, розглянуто прагматичний компонент лексичного значення, прагматичну варіативність (стратифікаційну та ситуативну), яка зумовлює прагматичну маркованість й визначає прагматичний потенціал стилістично маркованих похідних іменників.

У загальних висновках подано теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження й окреслено перспективи подальших наукових розвідок з обраної проблематики.

Додатки включають: покажчик проаналізованих слів – 170 позицій, словник стилістично маркованих похідних іменників – 1400 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Розділ 1. “Теоретико-методологічні засади вивчення словотвірної стилістики”.

Словотвірна стилістика як аспект функціональної стилістики поєднує словотвірні, семантичні та стилістичні чинники, взаємодія та взаємозумовленість яких визначає природу словотвірної стилістики, її місце в словотвірній і стилістичній системах сучасної німецької мови. Вона оперує низкою словотвірних та стилістичних понять, до яких належать *похідне слово*, *твірна основа*, *словотворчий засіб*, *стилістичне значення лексичної одиниці* в системі мови та мовлення. Словотвірна стилістика вивчає словотворчі засоби мови, стилістичне та словотвірне значення, закономірності стилістичної, функціональної та функціонально-стильової маркованості похідних іменників, їх вплив на забарвлення конкретної мовленнєвої ситуації, а також розглядає умови функціонування стилістично маркованих похідних іменників у певних соціальних групах.

Одним із основних понять сучасного німецького словотвору є похідне слово, що відзначається комплексом структурно-семантичних характеристик. До похідних слів в нашій роботі належать афіксальні й напівафіксальні похідні іменники одного морфологічного типу, що мають вторинний характер і які семантично та структурно пов’язані з вихідними словами. Напр.: *die Einerlei* “одноманітність”, *die Missgunst* “зздрість”, *das Affentheater* “комедія”, *die Herzensfreude* “велика радість”, *der Heulbruder* “плаксій”.

Афіксальний спосіб є одним з активних і продуктивних способів створення стилістично маркованих похідних одиниць (Н.Г.Іщенко), якому притаманна стилістична функція, модифікаційна для передачі різноманітних меліоративних та пейоративних відтінків значень (Є.А.Карпіловська). Словотворчі засоби спричиняють виникнення стилістичної маркованості словотвірних структур (В.М.Виноградова, Р.Г.Гатауллін, Н.Г.Іщенко, W.Fleischer, E.Riesel). При аналізі похідних іменників було виокремлено чотири групи словотворчих засобів (суфіксальні, префіксальні, напівпрефіксальні та напівсуфіксальні), які можуть бути стилістично маркованими і стилістично нейтральними, останні здатні набувати стилістичної маркованості у мовленні. В роботі ми спираємося на те, що афікси сучасної німецької мови можуть бути стилістично маркованими і стилістично нейтральними. Переважна кількість афіксів – нейтральні. До стилістично маркованих належать суфікси: *-ei*, *-erei*, *-elei*, *-e*, *-rich*, *-chen*, *-ling*, *-bold*, *-jan (-ian)*, *-er*: *das Dummenchen*, *der Rohling*, *der Trunkenbold*, *der Zänker*, *die Zecherei*; префікси: *erz-*, *miss-*, *un-*, *ur-*: *der Erzbetrüger*, *der Erzdieb*, *die Missbilligung*, *die Unvernunft*. До стилістично нейтральних суфіксів сучасної німецької мови зараховують (М.Д.Степанова): *-ung*, *-keit*, *-heit*, *-igkeit*, *-schaft*, *-tum*, *-nis*, *-sel*, що утворюють іменники, стилістична маркованість яких формується у мовленні. Напр.: *Sie kläfften dem Erzieher ihren Zorn entgegen, ihren Hass, ihre Verachtung, ihre Auflehnung gegen beständige Demütigung* (Ch.Wolf). Похідні іменники *die Verachtung* “зневага”, *die Auflehnung* “непокірність” та *die Demütigung* “образа” є стилістично

нейтральними в системі мови, але завдяки їх повтору, наявності емоційно забарвленого дієслова *kläffen* “дзявкати, лаятися” та контекстуального оточення вони отримують негативні відтінки, набувають емоційного забарвлення, мають за мету цілеспрямовано впливати на адресата. *Die ganze Gesellschaft kehrte in das dunkle International zurück, wie eine Schar Hühner in den Stall* (E.M.Remarque). Іменник *die Gesellschaft* “суспільство, компанія, гурт” є нейтральним, оскільки зумовлений нейтральною дієслівною твірною основою *gesellen* “об’єднувати, згуртовувати” та нейтральним суфіксом *-schaft*, але в цьому реченні він набуває стилістичної маркованості, при порівнянні з зграєю курей і має відтінок зневажливості.

Напівафікси в сучасній німецькій мові розглядаються як один із стилістичних засобів, які у словотвірному акті надають похідним іменникам стилістичну маркованість. До напівпрефіксів належать: *Affen-, Bären-, Bier-, Bomben-, Bulle-, Heiden-, Herzens-, Himmel-, Hölle-, Riese-, Super-, Weib-*: *der Bärenhunger, die Bullenhitze, die Heidenarbeit*, до напівсуфіксів: *-affe, -bruder, -fritze, -geist, -hase, -held, -hengst, -meier, -michel, -narr, -peter, -suse, -tier, -vogel*: *der Bierbruder, der Bühnenhase, der Angstmeier, der Heulpeter, die Tränensuse*. Напр.: *Der Hausherr erzählte weiter: Zu lachen gibt’s da wohl nichts. Neulich erzählte eine Weiberperson, dass sie einen Befehl gehört hat* (E. Strittmatter). Експресивне забарвлення іменника *die Weiberperson* “баба” зумовлене стилістично нейтральною субстантивною твірною основою *-person* та стилістично маркованим напівпрефіксом *Weib-*. Поєднання цих двох компонентів похідного слова позначає негативну якість з відтінками іронії та глузливої насмішки. Цей похідний іменник, особливо напівпрефікс *Weib-* надає експресивного забарвлення всій оповіді, створюючи при цьому певний фон, на якому яскравіше виступають образ та настрої дійової особи.

Основним поняттям лінгвістичної стилістики є **стилістичне значення**. Стилістичне значення лексичної одиниці, в тому числі похідної, розуміється як додаткові ознаки до лексичного або граматичного значень, які мають об’єктивний, постійний характер, відтворюються в певних умовах і входять до семантичної структури слова (E.Riesel). Виявлено певне співвідношення між конотацією та стилістичним значенням, яке полягає в тому, що конотація як семантична категорія охоплює багато компонентів емоційно-експресивного та конотативного характеру, а стилістичне значення як стилістична категорія складається з функціонально-стильового, нормативно-стилістичного та експресивно-стилістичного компонентів (М.П.Брандес, E.Riesel). Традиційно розрізняються два види стилістичного значення мовної одиниці: стилістичне значення синтагматичного та парадигматичного планів (E.Riesel, Th.Schippan). З точки зору парадигматики існує абсолютне стилістичне значення, а в синтагматичному аспекті – контекстуальне стилістичне значення (E.Riesel). У межах абсолютного стилістичного значення вивчається *стилістична маркованість*, яка є його синонімічним позначенням.

Розділ 2. “Семантичні особливості стилістичної маркованості похідних іменників сучасної німецької мови”. Цей розділ присвячений розкриттю змісту стилістичної, функціональної та функціонально-стильової маркованості похідних іменників. **Стилістична маркованість похідних іменників** розглядається як сукупність певних видів забарвлень: експресивних, емоційних, оцінних та емоційно-оцінних, що додаються до денотативного, сигніфікативного та прагматичного складників лексичного значення, обмежують використання стилістично маркованих похідних іменників певними ситуаціями мовлення.

Експресивне забарвлення похідного іменника є невід’ємною частиною семантичної структури стилістично маркованого похідного іменника, залежить від стилістично маркованого афікса та значення твірної основи, яка може бути нейтральною або стилістично маркованою. Експресивне забарвлення мають похідні іменники, які характеризуються незвичайністю вибору ознаки найменування, відображеного твірною основою. Напр.: *der Greifer* “поліцейський” від дієслова *greifen* “хапати, схоплювати”, *der Grüßer* “швейцар” від дієслівної нейтральної твірної

основи *grüßen* “вітати”, *die Heule* “портативний радіоприймач” від дієслова *heulen* “вити, скиглити”. Експресивні похідні іменники виражають не тільки загальні поняття про предмет, але й надають їм додаткової характеристики, яка і є основою експресії (С.В.Райлян). Напр.: *Die anderen Friseurinnen und die beiden Lehrlinge ordneten sich unter. Scherzhaft nannten sie Gertrud die Brigadeuse* (H.Richter). Похідні іменники *die Friseurinnen* “перукарки”, *die Brigadeuse* “бригадирка” є стилістично маркованими, хоча й зумовлені стилістично нейтральними субстантивними твірними основами *die Brigade* “бригада” і *die Friseurin* “перукар (жінка)”. Стилiстична маркованість в цих похідних словах складається за рахунок того, що суфікси *-euse/öse* зумовлюють експресивне забарвлення похідних іменників.

Емоційне забарвлення похідних іменників як різновид стилістичної маркованості вказує на характер і ступінь виявлення якісних ознак явищ і предметів, а також передає різний ступінь інтенсивності, перебільшення або пом’якшення, меліоративну або пейоративну оцінку. Емоційне забарвлення є оцінним позитивним або негативним відображенням почуттів, викликаним значенням слова (З.Є.Фоміна). Напр.: *Gib mir ein Stütchen, und gib mir dir klare hundert Mark, ein appetitisches Angebot* (E.Strittmatter). Похідний іменник *das Stütchen* “кінський заводик” стає емоційно забарвленим завдяки суфіксу *-chen*, хоча й утворений від стилістично нейтральної субстантивної основи *die Stute* “кобила”. Похідне слово *das Stütchen* має відтінок зменшуваності, пестливості, жартівливості. Емоційне забарвлення цього похідного іменника підсилюється його семантичними зв’язками, зокрема із словосполученням “спокуслива пропозиція”.

Оцінне забарвлення похідних іменників ми розуміємо як різновид значення похідних іменників, що виявляється у двох формах – оцінка і оцінність: оцінка як складовий аспект лексичного значення, як вираження об’єктивного або суб’єктивного ставлення до предмета, явища тощо; оцінність – це реалізація цього ставлення в контексті. До афіксів з оцінним забарвленням ми відносимо суфікси *-ant, -aster, -bold, -chen, -er, -erei, -lein, -ler, -ling* та префікси *anti-, in-, miss-*, які можуть надавати похідним іменникам позитивної чи негативної оцінки. Так, похідне слово *der Feigling* “боягуз” зумовлено стилістично маркованою ад’єктивною твірною основою *feig(e)* “боягузливий, боязкий”, яка надає похідному іменнику пейоративного значення. Негативна оцінка виникає в результаті того, що твірна основа містить сему негативної оцінки, а суфікс лише підсилює цю негативність. Префікс *Miss-* “не, без” бере участь у творенні похідних іменників з оцінним компонентом, напр.: *das Missglück* “нещастя” від нейтрального іменника *das Glück* “щастя”. Негативна оцінка в цьому слові виникає під впливом негативного за значенням префікса *miss-*.

Демінутивні суфікси *-chen, -lein* утворюють іменники як з позитивною, так і з негативною оцінкою. Демінутивні суфікси мають не тільки емоційно-оцінне забарвлення, а й значення зменшуваності, яке часто поєднується зі значенням пестливості, з відтінком іронії, насмішки, презирства та фамільярності. Так, іменник *das Menschlein* “людинка” утворено від нейтрального іменника *der Mensch* “людина”. Оцінка похідного слова спричинена наявністю негативного значення в суфіксі *-lein*. У похідному слові *das Freundchen* “дружок” твірною основою виступає стилістично нейтральний іменник *der Freund* “друг”. Позитивна оцінка похідного слова зумовлена суфіксом *-chen*, що має значення зменшуваності і надає слову позитивного значення. Стилiстична маркованість похідних одиниць із суфіксами *-chen, -lein* виявляється при їх використанні у контексті, напр.: *Lass diese Witzchen, Spaßchen! Zahlst du diese Leerfahrt, du Kavallerlein?* (E.M.Remarque). Похідні іменники *das Witzchen* “жартик”, *das Spaßchen* “вітівочка” та *das Kavallerlein* “кавалерчик” виникли від стилістично нейтральних іменників *der Witz, der Spaß, der Kavaliere*, суфікси ж *-chen, -lein* надають цим похідним іменникам не тільки значення зменшуваності, але й значення суб’єктивного ставлення до людини. *Das Kavallerlein* має відтінок іронії та зневаги. Іменники *das Spaßchen, das Witzchen* крім відтінку зменшуваності містять відтінки іронії та насмішки.

Одним із понять функціональної стилістики є **функціональна маркованість** (М.П.Брандес, Н.Г.Іщенко, N.Dittmar, W.König), яка пов'язана зі стилістичною маркованістю. Функціональна маркованість притаманна похідним іменникам, зумовлена переважним уживанням її в тій чи іншій сфері спілкування, пов'язана з функціями мови, а також з обмеженим вживанням мовної одиниці у різних комунікативних ситуаціях. Позамовними чинниками функціональної маркованості є: часова, регіональна, професійна, національна і соціальна маркованість. Напр.: іменник *die Brumme* “наречена, дівчина” від дієслова *brummen* “бурчати” поширений серед солдат (професійна маркованість), має пряме, нейтральне значення *die Braut, die Freundin*. Похідний іменник *das Rowdytum* “хуліганство” функціонує в основному в Саксонії, іменник *der Punk* “панк” здебільшого поширений серед молоді і є загальноживаним в Берліні (територіальна маркованість). Похідне слово *die Reinheit* має значення “чистота”, але поряд з ним часто вживається синонім *die Reinlichkeit* “чистота, охайність”. Крім цього похідний іменник *die Reinlichkeit* має переносне значення “порядність” (регіональна маркованість).

Однією із складових стилістичного значення є **функціонально-стильова маркованість** (В.М.Виноградова, Н.Г.Іщенко, М.Д.Степанова), під якою ми розуміємо здатність експресивних та емоційних відтінків нашаровуватися на системне логіко-предметне значення слова, що зумовлює його приналежність до певного функціонального стилю. Найбільш широкою сферою вживання похідних іменників зі стилістично маркованими афіксами є розмовно-побутовий стиль. Так, похідні іменники, утворені за допомогою суфікса *-ei* та його варіантів *-erei, -elei*, закріпилися в розмовному мовленні, де вони використовуються для вираження негативної оцінки дії, презирства, почуття незадоволеності. Так, похідне слово *die Quasselei*, яке має значення “пусте базікання”, виражає зневагу до зайвих розмов або бесід, утворилося від стилістично забарвленої дієслівної твірної основи *quasseln* “базікати, патякати”. Суфікс *-heit* і його варіант *-keit* здебільшого стилістично нейтральні й уживаються в усіх функціональних стилях, але зі значенням негативної або позитивної характеристики вчинків: *die Katzigkeit* “підвищена роздратованість” від *katzig* “роздратований”, *die Schnulzigkeit* “сентиментальність” від *schnulzig* “сентиментальний”. Нейтральні в системі мови похідні одиниці здатні реалізувати свій стилістичний потенціал у контексті. Напр.: *Was dachten Sie Anfänger denn? – fragte ich und schwenkte den Scheck hin und her. – Ratet!* (E.M.Remarque). Похідний іменник *der Anfänger* “початківець; новак, новачок” є стилістично нейтральним, зумовлений нейтральною дієслівною твірною основою *anfangen* “починати” і стилістично нейтральним суфіксом *-er*, але в розмовному мовленні похідний іменник набуває експресивно-емоційного відтінку зневаги і має значення “жовторотики”. У прикладі *Tante Marquerite garnierte ihre Rede mit französischen Einschiebseln* (Th.Fontane) похідний іменник *das Einschiebsel* “вставочка” утворений від стилістично маркованого дієслова *einschieben* “вставляти, вкидати”, носить відтінок іронії, тому суфікс *-sel* не несе ніякого стилістичного навантаження. Негативна оцінка в похідному слові завдячує негативному значенню, властивому твірній основі. У наведених реченнях слова з нейтральних перетворюються на стилістично марковані під впливом контексту, на базі метафоричного перенесення значень цих слів.

Хоча основною сферою вживання стилістично маркованих похідних іменників є усне мовлення, в художній літературі вони трансформуються і набувають одного з видів стилістичної маркованості.

Розділ 3. “Прагматичний аспект стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови”. В цьому розділі при описі стилістично маркованих похідних одиниць увага акцентується на тому, як вони використовуються і з якою метою. Під **прагматичним аспектом стилістично маркованих похідних одиниць** ми розуміємо передусім ті особливості їх функціонування, які пов'язані з соціальним статусом мовців та з реальними умовами комунікації. Прагматичний аспект стилістично маркованих похідних іменників сучасної

німецької мови охоплює *прагматичний компонент семантики* похідних іменників (Є.С.Азнаурова, О.О.Селіванова), *прагматичну варіативність* (О.В.Москальова, О.О.Селіванова, О.Д.Швейцер), *прагматичну маркованість* (Є.С.Азнаурова, Р.Cassierer) та *прагматичний потенціал* стилістично маркованих похідних іменників (В.І.Заботкіна, Н.Г.Іщенко).

Особливості стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови полягають в тому, що:

– семантичні, соціальні, соціолінгвістичні, стилістичні особливості похідних іменників набувають прагматичної релевантності в контексті;

– похідні одиниці розглядаються у єдності семантико-прагматичного та функціонального підходів;

– у стилістичній і прагматичній маркованості відображається зв'язок мови й мовлення;

– у процесі функціонування похідних слів здійснюється мовленнєва адаптація (Н.Г.Іщенко), яка приводить до появи прагматичного компонента в семантичній структурі похідного слова.

Прагматичний компонент семантики похідних іменників (В.В.Богданов, О.В.Падучева, О.Г.Почепцов, Б.О.Плотников) є одним із складників лексичного значення поряд з денотативним і сигніфікативним змістом, взаємодіє з ним, надає інформацію про учасників та умови комунікації, які можуть включати такі прагматичні параметри: вік комунікантів, їх освіту, соціальний статус, вказівку на сферу використання мови в процесі комунікації і на прагматичну ситуацію: формальну/неформальну, нейтральну, офіційну/неофіційну, розмовну, святкову тощо і впливає на читача. Стилiстична маркованість похідних іменників є прозорою у таких випадках: 1) твірна основа й афікс є стилістично маркованими: *der Schnüffler* “шпиг, шпик” від *schnüffeln* “пронюхувати”; *die Teufelei* “чортовиння, чортівня” від *der Teufel* “чорт”; 2) твірна основа – нейтральна, суфікс – стилістично маркований і вносить у значення похідного слова різні стилістичні відтінки: схвалення/несхвалення, задоволення/незадоволення: *die Träumerei* “мріяння” від *träumen* “мріяти”; *das Gelache* “нескінченний, безупинний регіт” від *lachen* “сміятися”; 3) твірна основа – стилістично забарвлена, афікс – стилістично нейтральний: *der Rohling* “грубіян” від *roh* “грубий”; *der Schimpfer* “сварлива, лайлива людина” від *schimpfen* “сваритися”; 4) твірна основа й афікс – стилістично нейтральні, але похідні іменники набувають прагматичної маркованості під впливом контексту або прагматичних ситуацій. Розглянемо це на прикладі: *Eine Hotelfrau geht nicht auf den Straßenstrich, – sie wohnt im Hotel und macht da ihre Bekanntschaften* (Е.М.Remarque). Іменник *die Bekanntschaften* “знайомства” є нейтральним, зумовлений нейтральною твірною основою прикметника *bekannt* “знайомий”. Поява емоційного забарвлення в похідному слові зумовлена тим фактом, що в результаті взаємодії суфікса *-schaft*, який є нейтральним, й основи, що є також нейтральною, відбувається зміна з нейтральної маркованості на стилістично марковану. Висловлювання з відтінком негативності, де мова йде про повію, яка шукає собі знайомства (клієнтів) в отелі, надає похідному іменнику стилістичної маркованості.

Прагматичні чинники в семантичній структурі слова тісно переплітаються між собою, і в більшості випадків здійснюється поєднання різних прагматичних чинників у значенні похідного іменника, а мовленнєва ситуація у такому разі виконує лише додаткову функцію пояснення і не впливає на зміст слова. Напр.: *Endlich hörte er auf. Na, wie stehts mit dem Schädel? Gut, was? Dann wollen wir keine Zeit verlieren.* (Е.М.Remarque). Похідний іменник *der Schädel* “голова; вперта людина” має значення з грубим відтінком “черепок”. Це вносить відтінок іронії у висловлювання, передає емоційний стан мовця, його внутрішню стурбованість і тривогу. Мовленнєва ситуація забезпечує розуміння похідного слова *der Schädel* як “черепок”.

Прагматична варіативність похідних іменників пов'язана з семантичною. Поява у семантичній структурі слова нового лексико-семантичного варіанта диктується прагматичною

необхідністю, що приводить до прагматичної варіативності. Прагматична варіативність сприяє виникненню мовних і позамовних чинників, що приводить до появи нових слів або їх нових значень. Вона передбачає адекватне вживання похідних іменників у конкретній сфері спілкування, а також визначення зв'язків між процесами створення нових слів і їх комунікативно-прагматичною спрямованістю.

Прагматична варіативність реалізується у двох формах: **стратифікаційній**, або соціально-професійній (професія, суспільні інституції, вік, стать, освіта мовця), і **ситуативній**, або соціальної (статус мовця як учасника соціума, умови спілкування, певні комунікативні ситуації, переважне або обмежене використанням слів у різних групах населення) (О.Д.Швейцер). До **стратифікаційної варіативності** належать похідні слова з територіальним або соціально-професійним забарвленням. Так, іменник *das Ferkel* “порося” є загальноновживаним. У діалектах розрізняють такі стилістичні синоніми цього іменника: *das Eberle, das Lösle*, мале поросся називають *der Sprößling*, а доросліше – *der Läufer, der Springer*. Ураховуючи соціальну або професійну диференціацію мовних одиниць, виокремлюють слова (М.П.Брандес, І.Б.Голуб, Л.В.Душкін), які пов'язані з уживанням представників різних соціальних груп суспільства: за віковими параметрами розрізняють молодіжну лексику (*die Jugendsprache*), за функціонально-стилістичними – літературну (*die Literatursprache*), розмовну (*die Umgangssprache*), професійну (*die Fachsprache*) і т.д. Так, іменник *die Birne* функціонує в значенні “груша”, але має ще метафоричне значення “лампочка” та стилістично марковане значення “голова”. Два останніх значення є характерними для молодіжної лексики, для розмовного мовлення.

Ситуативна варіативність стилістично маркованих похідних іменників асоціюється з рольовими відношеннями учасників комунікації в часі та просторі, місцем комунікації, сферою комунікативної діяльності, соціальною або мовленнєвою ситуацією, з функціональним стилем як мовним корелятом сфер комунікації, тональністю ситуації: офіційною/неофіційною, бажанням до комунікації тощо. До прагматичної ситуативної варіативності належить також намір мовця висловити образу, похвалу, приниження, захоплення, що і є складовою мети комунікативної ситуації. За прагматичною ситуативною варіативністю виокремлюються такі прагматичні варіанти похідних іменників, параметри яких стосуються тональності ситуації: офіційність/неофіційність, відношення до акту комунікації: приязнь/неприязнь, повага/неповага, любов/ненависть, бажання/небажання брати участь у процесі комунікації. За ознакою функціональної віднесеності слова і значення можуть бути як загальноновживаними (нейтральними), так і притаманними певній спеціальній або розмовній сфері (П.М.Денисов, В.Г.Костомаров).

Між двома видами прагматичної варіативності – стратифікаційною та ситуативною – спостерігається тісний взаємозв'язок, який полягає у взаємозумовленості, взаємоперехідності однієї варіативності в іншу, у вживанні стилістично маркованих похідних іменників в однакових комунікативних ситуаціях, стилях мови і мовлення. Так, іменник *der Erker* “виступ; ліхтар; критий балкон” має ще й жартівливе значення “ніс”, характерне для розмовного мовлення, та вживається у розмовно-побутовому стилі.

З прагматичною варіативністю пов'язаний термін **прагматична маркованість** (термін Є.С.Азнаурової). Прагматична маркованість похідних іменників визначається як прагматичний зміст слова, який складається з прагматичної маркованості твірної основи та словотворчого форманта і часто реалізується в таких комунікативних ситуаціях, що відповідають потребам суспільства або індивіда для досягнення прагматичної мети. Мовець вибирає з наявного лексикону те слово, яке щонайкраще виражає його думки й почуття і реалізує його намір. Якщо в лексиконі мовця таке слово відсутнє, то поштовхом для створення нового слова слугують суб'єктивні мотиви, які видозмінюють стару або утворюють нову лексичну одиницю,

використовуючи словотворчі засоби. Словотвірна система німецької мови дозволяє вибрати відповідний словотворчий засіб і утворити за його допомогою нове слово для реалізації прагнення, до більш чіткого вираження свого стану, бажання справити на адресата певне враження, що надає новому слову прагматичну спрямованість. Так, похідний іменник *der Frechling* має значення “нахаба, хвалько”, негативна оцінка в ньому виникає в результаті того, що не тільки суфікс *-ling* є негативним, але й твірна основа містить сему негативної оцінки, оскільки зумовлена стилістично маркованою ад’ективною твірною основою *frech* “зарозумілий, зухвалий”. Суфікс *-ling* є суфіксом-модифікатором, він модифікує лексичне значення похідного слова і надає йому стилістичної маркованості.

Широкий діапазон відтінків іллокутивного впливу наявний як у розмовному мовленні, так і в стилі художньої літератури. У мові персонажів роль психічних та соціальних чинників особливо відчутна. Визначення семантики стилістично маркованих похідних іменників є підтвердженням комунікативної інтенції мовця, реалізацією всіх прагматичних параметрів, у яких здійснюється ця комунікація. Напр.: *Er sah mich an. Jammervoller Dilettant! Um so schlimmer! Weiß du denn nicht, dass das ein fabelhaftes Mädchen war? Herrgott!. Er starrte zum Himmel. Läuft uns endlich schon mal was Richtiges über den Weg, dann verlierst so ein Trauerbolzen die Adresse!. Weil du ein Esel bist, erwiderte Lenz, ein Trottel der nichts kennt, was über das Niveau der Huren aus dem Cafe International hinausgeht! Du, Klavierspieler, du!* (E.M.Remarque). Іменник *der Dilettant* “дилетант, аматор” є емоційно-оцінним, оскільки його значення зумовлене дієслівною твірною основою *dilettieren* “по-аматорському займатися мистецтвом”, яка в своїй семантичній структурі має сему негативної оцінки. *Der Trauerbolzen* – це складне слово, що має два компоненти: *die Trauer* “сум” і *der Bolzen* “гвинт, стріла”. Незвичайне поєднання двох різних за значенням компонентів утворило емоційно-оцінне похідне слово *der Trauerbolzen* “дурень” з відтінком осуду та зневаги. Іменник *der Trottel* “дурень” є стилістично маркованим, оскільки його значення зумовлене дієслівною твірною основою *trotteln* “незграбно йти, крокувати”, яка в своїй семантичній структурі містить негативну сему. Похідне слово *der Klavierspieler* “піаніст, тапер” стилістично нейтральне, але в наведеному реченні набуває відтінку зневаги та нехтування завдяки емоційній інтонації і вживанням окличних речень. Виразне спонування, виражене за допомогою стилістично маркованих похідних іменників, дає можливість адресанту вплинути на адресата в соціально допустимій формі.

З прагматичною маркованістю пов’язане таке поняття, як **прагматичний потенціал**, тобто здатність переходу нейтральних похідних одиниць в сферу стилістично маркованих під впливом прагматичних параметрів, які виражають іллокутивну функцію, що сприяє процесу успішної комунікації.

ВИСНОВКИ

Стилістична система сучасної німецької мови відзначається динамікою і тенденцією до взаємодії з іншими системами мови, в тому числі зі словотвірною. Словотвірна стилістика розкриває взаємодію стилістики зі словотворенням, висвітлює закономірності цієї взаємодії. У межах словотвірної стилістики розглядаються стилістичні опозиції “стилістично маркований або стилістично нейтральний”, виявляються словотворчі засоби для створення стилістичної маркованості похідних іменників, установлюються умови їх функціонування, визначається прагматичний вплив словотворчих засобів на стилістичну маркованість похідних іменників, на виникнення їх прагматичної варіативності та прагматичної маркованості.

Афіксація є одним із продуктивних способів формування стилістичної маркованості похідних одиниць, про що свідчить наявність у словниковому складі сучасної німецької мови афіксальних похідних іменників, стилістична маркованість яких зумовлена їх словотвірною структурою та умовами функціонування. У словотвірній системі сучасної німецької мови є відносно невелика кількість афіксів з яскраво вираженим стилістичним навантаженням, більшість афіксів – нейтральні.

Словотвірні особливості похідного іменника об'єднуються в його стилістичному значенні, яке складається з елементів, різних за своїм походженням, значенням, функціями. Стилістичне значення похідних іменників відзначається більшим ступенем узагальнення і сукупністю функціонально-стилістичного, нормативно-стилістичного та експресивно-стилістичного компонентів. На відміну від стилістичного значення стилістична маркованість похідних одиниць відзначається максимальним ступенем конкретності, формується за допомогою словотворчих засобів: стилістично маркованих або стилістично нейтральних, але спроможних утворювати *стилістичну маркованість*, під якою ми розуміємо сукупність експресивного, емоційного, оцінного й емоційно-оцінного забарвлень, які мають свої властивості, ознаки, закономірності, різні ступені інтенсивності.

У створенні стилістичної маркованості похідних іменників сучасної німецької мови беруть участь афікси, яким притаманна стилістична маркованість у системі мови: префікси *Erz-*, *Ge-*; суфікси *-aner*, *-e*, *-ei*, *-elei*, *-erei*, *-er*, *-euse/öse*, *-ikus*, *-itis/eritis*, *-ist*, *-ling*, *-rich*, *-tät/ität*; напівпрефікси *Affen-*, *Bären-*, *Bier-*, *Bomben-*, *Bulle-*, *Blitz-*, *Engel(s)-*, *Heiden-*, *Herzens-*, *Himmel-*, *Hölle-*, *Hunde-*, *Knall-*, *Mord-*, *Pfund-*, *Pracht-*, *Quitsch-*, *Riese-*, *Super-*, *Teufel-*, *Weib-*; напівсуфікси *-affe*, *-bruder*, *-fritze*, *-geist*, *-hals*, *-hans*, *-hase*, *-held*, *-hengst*, *-liese*, *-meier*, *-mensch*, *-michel*, *-narr*, *-ochse*, *-person*, *-peter*, *-seele*, *-sucht*, *-suse*, *-tier*, *-vogel*. Нейтральні в системі мови словотворчі форманти: *-heit*, *-igkeit*, *-keit*, *-nis*, *-schaft*, *-sel* *-tum* можуть надавати похідним іменникам сучасної німецької мови стилістичної маркованості при функціонуванні у певних мовних і мовленнєвих стилях, утворюючи різноманітне й несподіване емоційно-експресивне та оцінне забарвлення.

Афіксами оцінного забарвлення похідних іменників німецької мови виступають суфікси: *-ant*, *-bold*, *-chen*, *-er*, *-erei*, *-ist*, *-lein*, *-ler*, *-ling* префікси: *anti-*, *in-*, *miss-* та демінутиви: *-chen*, *-lein*. Суфікси оцінки утворюють іменники з негативною та позитивною оцінками. Виникнення негативної оцінки зумовлене, по-перше, негативним значенням твірної основи і суфікса; по-друге, негативним значенням афікса; по-третє, негативною семою категоріального значення мотивуючого слова. Нерідко похідні одиниці, нейтральні в системі мови, стають оцінними в контексті. Такий контекст може бути названий оцінним, оскільки в його межах слово набуває оцінного забарвлення, йому не властивого.

Стилістична маркованість похідних іменників співвідноситься з функціонально-стильовою маркованістю, що пов'язано з належністю похідного слова до певного функціонального стилю, і функціональною маркованістю, тобто вживанням похідних іменників у комунікативних ситуаціях, обмежених часовими, територіальними, професійними, соціальними і національними чинниками.

Лексичне значення похідних іменників сучасної німецької мови відрізняється від лексичного значення непохідних іменників наявністю в структурі похідних іменників формального компонента, який реалізується лексичним значенням твірної основи, лексико-категоріальними компонентами семантичних структур афіксів. Стилістичне значення похідних іменників актуалізується в емотивно-конотативному компоненті лексичного значення і виявляється як експресивне, емоційне, оцінне та емоційно-оцінне забарвлення.

Прагматичний аспект стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови розглядається з позицій прагмасемантики, прагматичної варіативності та прагматичної маркованості. Прагматичний компонент лексичного значення похідного слова впливає на денотативний, сигніфікативний та конотативний компоненти, зумовлює їх зміст і комунікативну функцію завдяки прагматичним параметрам. Прагматична варіативність виявляється в стратифікаційній та ситуативній варіативностях, між якими існує тісний взаємозв'язок. Поштовхом для створення прагматичних варіантів слугують суб'єктивні мотиви мовця та прагматичні ситуації.

З прагматичною варіативністю пов'язана прагматична маркованість за наявністю прагматичних параметрів, які зумовлені словотвірними і стилістичними чинниками.

Прагматично марковані похідні іменники несуть в собі суттєве комунікативне навантаження, виконують іллокутивну функцію. Стилістично марковані похідні іменники володіють прагматичним потенціалом і високою прагматичною ємністю, здатні в скомпресованій формі передати оцінку суб'єктом висловлювання, його експресивно-емоційного забарвлення.

Подальші перспективи передбачають дослідження текстотвірних функцій словотворчих засобів та впливу стилістичного значення похідних або складних одиниць на тональність тексту. Перспективним убачається дослідження стилістичної маркованості похідних іменників з позицій когнітивної лінгвістики, перенесення акцентів у сферу стилістично маркованих концептів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Стилістичний потенціал синонімії // Вісник Київськ. держ. лінгв. ун-ту. Серія Філологічні науки. – К.: Вид. центр КДЛУ, 1997. – Вип. 5. – С. 206-216.

2. До проблеми стилістичного забарвлення // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. пр. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. – Вип. 4. – С. 265-271.

3. Функціональний аспект стилістично забарвлених іменників із суфіксами *-ei, -erei, -lei* // Наука і сучасність: Зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2001. – Т. XXV. – С. 288-295.

4. Прагматичний потенціал стилістично забарвлених похідних сучасної німецької мови // Вісник Запорізького держ. ун-ту: Серія Філологічні науки. – Запоріжжя: Вид-во ЗДУ, 2004. – № 4. – С. 168-172.

5. До питання стилістичного словотвору в сучасній німецькій мові // Наука і сучасність: Зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2005. – Т. 52. – С. 252-259.

6. Прагматичний аспект стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови // Матеріали науково-практичної конференції. Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. – С. 299-302.

АНОТАЦІЯ

Ходаковська Н.Г. Семантичний та прагматичний аспекти стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2008.

Дисертація присвячена вивченню словотвірної, семантичної та прагматичної специфіки стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови. Виявлено інвентар стилістично забарвлених та стилістично нейтральних словотворчих засобів; останні сприяють утворенню стилістичної маркованості похідних іменників при функціонуванні у мовленні. З'ясовано, що афіксальні та напівафіксальні похідні іменники характеризуються експресивним, емоційним, оцінним та емоційно-оцінним забарвленням. Розкрито умови реалізації експресивного, емоційного, оцінного та емоційно-оцінного забарвлення похідних іменників. Поряд із стилістичною маркованістю похідних іменників розглянуто також функціонально-стильову та функціональну маркованість. Встановлено, що функціонування стилістично маркованих похідних іменників залежить від специфіки прагматичних параметрів комунікативної ситуації. Прагматичний компонент лексичного значення стилістичномаркованих похідних іменників зумовлює їх прагматичну маркованість, прагматичну варіативність, яка реалізується в двох формах: ситуативній, стратифікаційній, та їхпрагматичний потенціал.

Ключові слова: словотвірна стилістика, стилістична маркованість, функціонально-стильова та функціональна маркованість похідних іменників, експресивне, емоційне, оцінне та емоційно-оцінне забарвлення, прагматична варіативність, прагматична

маркованість.

АННОТАЦИЯ

Ходаковская Н.Г. Семантический и прагматический аспекты стилистически маркированных производных существительных современного немецкого языка. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет, Киев, 2008.

Диссертация посвящена изучению семантической и прагматической значимости стилистической маркированности производных существительных в аспекте словообразовательной стилистики современного немецкого языка. Определён инвентарь стилистически окрашенных словообразовательных средств и стилистически нейтральных, которые в речи придают производным существительным стилистическую маркированность.

Во вступлении обоснован выбор темы и ее актуальность, сформулированы цель и задачи работы, определены объект, предмет и методы исследования, раскрыты его новизна, теоретическое и практическое значение полученных результатов, изложены основные положения, которые выносятся на защиту.

В первом разделе сформулированы основные принципы словообразовательной стилистики в языкознании, в частности в германистике, взгляды лингвистов на проблемы словообразовательной стилистики; выяснены основные понятия словообразовательной стилистики: “стилистическое значение”, “стилистическая маркировка”, охарактеризовано семантическую структуру словообразовательных средств, производящих основ и производных слов.

Во втором разделе установлена стилистическая, функциональная и функционально-стилевая маркировка производных существительных современного немецкого языка. Отражены экспрессивная, эмоциональная, оценочная и эмоционально-оценочная окраски как составляющие стилистической маркированности производных существительных, проанализирована специфика их лексического значения.

В третьем разделе исследовано прагматический аспект стилистически маркированных производных существительных немецкого языка, рассмотрено прагматический компонент лексического значения, установлена прагматическая вариативность (стратификационная и ситуативная), которая предопределяет прагматическую маркировку и определяет прагматический потенциал стилистически маркированных производных существительных.

В общих выводах поданы теоретические и практические результаты диссертационного исследования и определены перспективы последующих научных разработок по избранной проблематике.

Выявлено, что стилистическая маркированность аффиксальных производных единиц выражается в экспрессивной, эмоциональной, оценочной и эмоционально-оценочной окраске, которая имеет свои особенности, признаки, разные ступени интенсивности. В создании стилистической окрашенности производного существительного словообразовательные факторы взаимодействуют с лексическими, грамматическими и стилистическими. В работе рассмотрена наряду со стилистической окрашенностью функционально-стилевая и функциональная. Функциональная маркированность обуславливается своими языковыми и стилистическими функциями, ограниченным функционированием языковой единицы в определённых коммуникативных ситуациях в зависимости от времени, территории, профессии, социальных и

национальных условий. Функционально-стилевая маркированность указывает на употребление производных существительных в функциональных и речевых стилях. Лексическое значение производных существительных отличается от лексического значения непродеривированных существительных наличием в структуре производных существительных формального компонента, который реализуется в лексическом значении производящей основы, и в одном из лексико-категориальных компонентов семантических структур аффиксов. Стилистическое значение производных существительных актуализируется в эмотивно-коннотативном компоненте лексического значения и проявляется как экспрессивная, эмоциональная, оценочная и эмоционально-оценочная окраска. Доказано, что функционирование стилистически окрашенных производных существительных зависит от совокупности прагматических параметров. Прагматический аспект стилистически окрашенных производных существительных проявляется в установлении прагматической маркировки, прагматической вариативности, которая реализуется в двух формах: ситуативной и стратификационной, и прагматического потенциала стилистически маркированных производных существительных.

Последующие перспективы предусматривают исследование текстообразующих функций словообразовательных средств и влияния стилистического значения производных существительных или сложных единиц на тональность текста. Перспективным рассматривается исследование стилистической окрашенности производных существительных с позиций когнитивной лингвистики, перенесение акцентов в сферу стилистически маркированных концептов.

Ключевые слова: словообразовательная стилистика, стилистическая, функционально-стилевая и функциональная маркировка производных существительных, экспрессивная, эмоциональная, оценочная и эмоционально-оценочная окраска, прагматическая вариативность, прагматическая маркированность.

RESUME

Khodakovska N.G. Semantic and Pragmatic Aspects of Stylistically Coloured Derived Nouns in Modern German. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in philology in speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2008.

The thesis is a study of word-formational, semantic and pragmatic specificity of stylistically marked derived nouns in Modern German. The inventory of stylistically coloured and stylistically neutral word-building means has been established, the latter contributing into the stylistic markedness of derived nouns functioning in speech. It has been found out that affixal and semi-affixal derived nouns are characterized by expressive, emotive, evaluative and emotive/evaluative colouring. The conditions have been specified under which the expressive, emotive, evaluative and emotive/evaluative colouring of derived nouns is realized. Alongside with the stylistic markedness of derived nouns, their functional/stylistic and functional markedness have been considered. It has been found out that stylistically marked derived nouns functioning depends on the specificity of pragmatic parameters and communicative situations. The pragmatic component of the lexical meaning of stylistically marked derived nouns determines their pragmatic markedness and pragmatic variation which is realized in two forms – situational and stratificational – as well as their pragmatic potential.

Key words: stylistic word-formation, stylistic marking, functional styles and functional marking of derived nouns, expressive, emotional and emotional/evaluatory colouring, pragmatic variation, pragmatic marking.

Підписано до друку 24.01.2008 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк.. 0,9. Обл.-вид.арк. 0,9
Траж 100. Зам. 33

“Видавництво “Науковий світ””
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
М.Київ, вул. Боженка, 17, оф. 504.
200-87-13, 200-87-15, 8-050-525-88-77

